

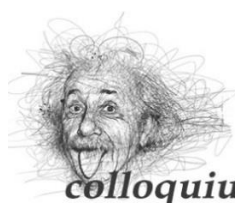
colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Art
Cultural studies
Historical sciences
Sociological sciences
Philological sciences
Philosophical sciences

№8(60) 2020
Część 3

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №8 (60), 2020

Część 3

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, docent wydziału dyscypliny inżynierii ogólnej wydziału inżynierii i technologii państwowej akademii rolniczej w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorski w Bydgoszczy, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny Ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan

Google scholar issuu calaméo in SlideShare

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

ART HISTORY

Фахретдинова И.И.

ФРОНТОВЫЕ КОНЦЕРТНЫЕ БРИГАДЫ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 5

Fakhretdinova I.I.

FRONT CONCERT BRIGADES DURING THE GREAT PATRIOTIC WAR 5

HISTORICAL SCIENCES

Айдинова В.А., Вотченко Н.Д., Кошокова С.Я.

ПЛЮСЫ И МИНУСЫ ПРАВЛЕНИЯ ИОСИФА СТАЛИНА 7

Aydinova V.A., Votchenko N.D., Koshokova S.Y.

PROS AND CONS OF THE REIGN OF JOSEPH STALIN 7

Ружева Н.О.

ИСТОРИЧЕСКИЕ РЕАЛИИ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНЫХ ЗНАНИЙ В ТРАДИЦИОННЫХ ОБЩЕСТВАХ 9

Ryzheva N.O.

HISTORICAL REALITIES OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE FORMATION IN TRADITIONAL SOCIETIES 9

Хрящевська Л.М.

ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ УРБАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

(ЗА ДАНИМИ ЗАГАЛЬНИХ ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ 1959-2001 рр.) 12

Hryashchevskaya L.M.

DEMOGRAPHY NASLIDKI URBANIZATSII IN UKRAINI

(BECAUSE OF THE LITTLE CENSUS OF THE POPULATION 1959-2001 рр.) 12

CULTURAL STUDIES

Степанова О.Б.

ТРАДИЦИОННЫЙ СЕЛЬКУПСКИЙ ПОЯС 17

Stepanova O.B.

TRADITIONAL SELKUP BELT 17

SOCIOLOGICAL SCIENCES

Муллюков И.М., Бадретдинова С.А.

ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РОССИИ 23

Mulukov I.M., Badretdinova S.A.

FEATURES OF THE MODERN POLITICAL SYSTEM OF RUSSIA 23

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Кривилёв С.А., Павлов А.Г., Тухто С.В.,

Силко А.А., Никитин А.А., Курбанов Р.М., Вознюк С.Е.

ВЛИЯНИЕ УПРАЖНЕНИЙ И ПРИЕМОВ СПОРТИВНОГО ОРИЕНТИРОВАНИЯ

НА СПЕЦИАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ СПЕЦИАЛИСТОВ СИСТЕМ КАНАЛООБРАЗОВАНИЯ 26

Krivilev S.A., Pavlov A.G., Tukhto S.V.,

Silko A.A., Nikitin A.A., Kurbanov R.M., Vosnyk S.E.

INFLUENCE OF ORIENTEERING EXERCISES AND TECHNIQUES

ON THE SPECIAL TRAINING OF SPECIALISTS IN CANAL FORMATION SYSTEMS 26

PHILOLOGICAL SCIENCES

Садыков Д.И., Ахметьянова Н.А.	
РАСПРОСТРАНЕНИЕ ФЕЙКОВЫХ НОВОСТЕЙ ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19.....	30
Sadykov D.I., Ahmetyanova N.A.	
SPREADING OF FAKE NEWS IN THE TIME OF THE COVID-19 PANDEMIC.....	30
Оспангалиева Г.У.	
НАЦИОНАЛЬНЫЙ КУЛЬТУРНЫЙ ХАРАКТЕР ЦВЕТОВ "БЕЛЫЙ" И "ЧЕРНЫЙ"	
НА КАЗАХСКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ	32
Ospangaliyeva G.U.	
NATIONAL CULTURAL CHARACTER OF THE COLORS "WHITE" AND "BLACK" IN KAZAKH AND CHINESE	32
Ogorodnikova L.A., Panin V.V., Ryndina Yu.V.	
STYLISTIC REPETITION IN THE LYRICS BY FRANCIS ALBERT SINATRA	35

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Аракелян А.А.	
СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ ПОСТМОДЕРНИЗМА	38
Arakelyan A.A.	
MODERN CONCEPTS OF POSTMODERNISM	38
Пантюшев Ю.А.	
МИР ВООБЩЕ	40
Pantyushev Y.A.	
THE WORLD IN GENERAL	40
Жура В.В., Семенова Е.Г.	
ИСТОКИ ХОЛИСТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ	
О КОРПОРЕАЛЬНОСТИ В ФИЛОСОФСКОЙ И НАИВНОЙ КАРТИНАХ МИРА В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ	47
Zhura V.V., Semenova E.G.	
ORIGINS OF HOLISTIC APPROACH IN CONCEPTS OF CORPOREALITY	
IN PHILOSOPHICAL AND NAIVE VIEWS IN ANTIQUITY	47

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Зак А.З.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МЛАДШИХ ПОДРОСТКОВ.....	50
Zak A.Z.	
CHARACTERISTICS OF COGNITIVE COMPETENCIES YOUNG ADOLESCENT	50
Зак А.З.	
ДЕЙСТВИЯ ВЫПУСКНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В СИТУАЦИЯХ СОЧИНЕНИЯ ЗАДАЧ	55
Zak A.Z.	
ACTIONS OF PRIMARY SCHOOL GRADUATES IN SITUATIONS OF WRITING TASKS	55
Катахоева С.С., Катахоев С.В.	
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ В ФОРМИРОВАНИИ	
ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТА К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	61
Katakhova S.S., Katakhov S.V.	
PSYCHOLOGICAL COMPONENT IN FORMING STUDENT'S READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY.....	61
Светова Л.Н.	
ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА СПЕЦИАЛИСТА	
КАК СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ОРИЕНТИР ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА	63
Svetova L.N.	
SPECIALIST PROFESSIONAL CULTURE AS STRATEGIC BENCHMARK	
OF SOCIETY SPIRITUAL DEVELOPMENT.....	63

Фёдоров А.Ф.	
К ВОПРОСУ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ	65
Fedorov A.F.	
TO THE QUESTION OF SOCIAL ADAPTATION OF CONDEMNED	65
Фёдоров А.Ф., Суслов Ю.Е.	
ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИХ НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТАТУСА ЛИЧНОСТИ	
ОСУЖДЕННЫХ В УЧРЕЖДЕНИЯХ УГОЛОВНО- ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ.....	67
Fedorov A.F., Suslov Y.E.	
FACTORS INFLUENCING THE DETERMINATION OF THE STATUS OF PERSONALITY	
OF CONDEMNED IN CRIMINAL-EXECUTIVE SYSTEM INSTITUTIONS.	67

УДК 94(477)

Хрящевська Л.М.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>

DOI: [10.24411/2520-6990-2019-11541](https://doi.org/10.24411/2520-6990-2019-11541)

**ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ УРБАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ
(ЗА ДАНИМИ ЗАГАЛЬНИХ ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ 1959-2001 рр.)**

Hryashchevskaya L.M.

*candidate of historical sciences, associate professor of department to history and archaeology
Mykolaiv national university to the name of V.O.Sukhomlynskoho*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>

**DEMOGRAPHY NASLIDKI URBANIZATSII IN UKRAINI
(BECAUSE OF THE LITTLE CENSUS OF THE POPULATION 1959-2001 pp.)**

Анотація

Розглянуто демографічні наслідки загальних переписів населення України в 1959-2001 роках; з'ясовано факти міграційного приросту в селах і містах країни; причини деформації статеві-вікової структури населення українського села; проаналізовано співвідношення міських і сільських жителів; визначено причини демографічної ситуації у селі та регіональні особливості процесів урбанізації та міграції.

Summary

Demographic consequences of the general population censuses of Ukraine in 1959-2001 are considered; the facts of migration increase in villages and cities of the country were found out; causes of deformation of the age and age structure of the population of the Ukrainian village; the ratio of urban and rural residents has been analyzed; causes of rural demographic situation and regional features of urbanization and migration processes are identified.

Ключові слова: *урбанізація, демографічна ситуація, чисельність, міграції, населення, місто, село, процеси.*

Key words: *urbanization, demographic situation, population, migration, population, city, village, processes.*

Процес урбанізації розпочався в Україні ще у XIX ст., але лише у XX ст., коли промисловість перетворилася у провідну галузь матеріального виробництва, урбанізація стала переважаючим напрямком просторової організації життєдіяльності суспільства. Розвиток індустріалізації, який зумовив зміни в географії господарства, водночас спричинив і зростання рухомості населення. Основну роль у формуванні чисельності міського населення

УРСР відігравали міграційні процеси, що мали як стихійний характер, так і заохочувалися на державному рівні.

У цілому в Україні переважали малі міста з чисельністю жителів до 50 тисяч, при цьому більшість населення країни зосереджувалася у великих містах. До 1989 р. спостерігалася тенденція збільшення населення саме у великих містах [11, арк. 33-

37], а питома вага населення малих міст неухильно зменшувалася.

Ситуація змінилася у період з 1989 по 2001 рр., коли темпи росту чисельності населення були найвищими у малих містах з кількістю мешканців від 5 до 10 тис.

Протягом 1959-1969 рр. міське населення республіки зростало передусім внаслідок міграцій. Тривалий час у містах, при поступовому зниженні коефіцієнтів природного приросту населення, коефіцієнти механічного приросту залишалися майже незмінними. Селяни, у пошуках кращих умов життя, масово вирушали до міста, незважаючи на ускладнення з отриманням паспортів. Як визначено у науковій літературі, на причини міграції передусім впливали соціальні (рівень обслуговування населення, незадоволеність житловими умовами) та економічні фактори (організація та оплата праці) [3, с. 86; 4, с. 115].

Крім того, міграція до міст заохочувалася на державному рівні. Коли у 1961-1962 рр. зниження обсягів міграції у міста (майже удвічі у порівнянні з попередніми роками) викликало дефіцит робочої сили на виробництві, для збільшення притоку населення до міст новоприбулим були надані додаткові пільги [3, с. 31]. Питома вага міського населення внаслідок процесу урбанізації збільшилася.

Зростання чисельності міст і міського населення супроводжувалося зменшенням абсолютної та відносної чисельності сіл та сільського населення. Найвищі темпи скорочення сільських населених пунктів були з 1959 по 1970 рр., коли кількість сіл зменшилася більш, ніж на третину - до 31 280. Така ситуація передусім була пов'язана із політикою уряду, яка спрямовувалася на ліквідацію «неперспективних» сіл. Лише за 11 років, кількість сільських населених пунктів з чисельністю жителів до 25 чол. скоротилася у 10 разів. Питома вага поселень вказаної категорії у загальній кількості сільських населених пунктів знизилася.

У 1970-і рр. почала зростати кількість сільських населених пунктів з чисельністю жителів до 100 чоловік. На той час людність абсолютної більшості сіл зменшилася, що призвело до переходу багатьох великих сіл до розряду дрібних. У той же час, з кінця 1970-х рр. зменшився міграційний приплив у міста, що, зокрема, пов'язується із несприятливими темпами економічного зростання. Необхідно додати, що на зменшення обсягів міграції до міст також вплинув досягнутий високий рівень урбанізації республіки та деформація вікової структури сільського населення. В 1979 р. п'яту частину сільського населення складали особи віком від 60 років і старше (які менш схильні до зміни міста свого проживання, ніж молодь), а у 1989 р. вони становили вже чверть від загальної кількості сільських мешканців [9, с. 14-17].

У 90-х рр. XX ст., вперше за досліджуваний період, міграційне сальдо у сільській місцевості стало додатним. Відбулося це внаслідок істотного падіння життєвого рівня населення, зупинки підприємств, безробіття. Місто втрачало свою економічну і соціальну привабливість для селян і, навіть, для міських жителів. За даними соціологічних опитувань, у 1992 р. кожен третій, а

у 1993 р. кожний четвертий городянин розглядав переїзд до села як можливу перспективу [7].

У 1992 р., завдяки механічному приросту та адміністративно-територіальним перетворенням, вперше за багато років відбувся загальний приріст сільського населення. Протягом 1992-1993 рр. додатне міграційне сальдо спостерігалось як в селах, так і в містах країни. Скоріш за все це було пов'язане з наступними факторами:

по-перше, із припиненням існування СРСР українці, які працювали у колишніх союзних республіках, почали повертатися на батьківщину,

по-друге, конфлікти у Придністров'ї, Грузії, Таджикистані, Азербайджані, Вірменії, Росії спричинили хвилю біженців з цих країн, по-третє, чисельність населення України поповнили раніше депортовані народи, зокрема, кримські татари.

Втім, вже у 1993 р., порівняно з 1992 р., загальний міграційний приріст скоротився у п'ять разів. Починаючи з 1994 р., додатне міграційне сальдо спостерігалось лише у сільських населених пунктах. Протягом 1989 - 2001 рр. міграційний притік до сіл України становив 149,1 тис. осіб. Завдяки адміністративно-територіальним перетворенням ще 70,8 тис. осіб отримали статус сільських жителів. Однак помітного збільшення чисельності сільського населення не відбулося.

Радянські вчені, при дослідженні міграційних процесів, пов'язаних з урбанізацією, відзначали їх позитивний внесок у розвиток соціальної структури суспільства СРСР та підвищення добробуту мігрантів [1]. Втім, масовий від'їзд селян до міст спричинив суттєву деформацію статеву-вікової структури населення українського села. Оскільки мігранти були переважно молодими людьми працездатного віку, їх від'їзд викликав нестачу робочої сили у колгоспах і радгоспах. Крім того, змінювалися коефіцієнти народжуваності і смертності, а, отже, і віковий склад сільського населення. Урбанізація стала основною причиною депопуляції у сільській місцевості.

Аналіз співвідношення міських і сільських жителів у 1959 р. свідчить про чисельну перевагу осіб віком до 19 років у віковій структурі українського села. Однак абсолютна та відносна більшість осіб у віці від 20 до 34 років зосереджувалася у містах, що було прямим наслідком процесу урбанізації. Так, чоловіки віком 20-35 років складали переважну більшість мігрантів [6, с. 35].

Протягом 1959-1970 рр. демографічна ситуація у селі значно погіршилася.

По-перше, абсолютна кількість сільських дітей у віці 0-14 років зрівнялася з аналогічними показниками у містах,

По-друге, «омолодження» вікового складу мігрантів призвело до значного зменшення абсолютної та відносної чисельності сільського населення віком від 15 до 34 років. Така ситуація стала непрямою причиною зростання темпів старіння в українському селі: міграція осіб репродуктивного віку спричиняла зменшення питомої ваги дітей і збільшення частки осіб похилого віку.

Починаючи з 1969 р. коефіцієнти народжуваності в містах стали вищими за аналогічні показники у селі.

Зростання коефіцієнтів смертності (викликане старінням) разом зі зниженням коефіцієнтів народжуваності призвело до суттєвого природного скорочення кількості сільського населення. Починаючи з 1979 р. коефіцієнти природного приросту в сільській місцевості стали від'ємними [5, с. 43], протягом 1959-2001 рр. чисельність сільських мешканців зменшилася у 1,4 рази. У 2001 р. вікова структура населення сіл виявилася повністю деформованою: понад чверть селян (28,6%) мали вік, старший за працездатний, а питома вага селян у віці від 60 років і старше дорівнювала 26,1% [9, с. 18-28]. Навіть міграційний приплив у сільську місцевість на початку 1990-х рр. не зміг виправити таку ситуацію.

Аналізуючи процеси урбанізації та міграції, слід також звернути увагу на їх регіональні особливості. Якщо скористатися показниками густоти міських населених пунктів, то стає наочною нерівномірність процесу містоутворення в Україні. Протягом досліджуваного періоду найбільша щільність міст та селищ міського типу спостерігалася на території Східного регіону. Тут на 10 тис. кв. км нараховувалося: у 1959 р. – 37 міських поселень, у 2001 р. – 39, що значно вище за середні по Україні показники. При цьому переважну більшість серед міських поселень складали селища міського типу, які розміщувалися поблизу місць видобутку вугілля. Однак з 1959 по 2001 рр., внаслідок поступового зменшення обсягу економічних міграцій, абсолютна кількість міських населених пунктів у регіоні збільшилася.

Існували відмінності і в урбанізаційному розвитку окремих областей [8, с. 16-30]. Так, перенасичені робочою силою міські поселення Донецької області вже у 1959-1978 рр. мали незначне додатне сальдо міграції, а у містах Луганської області у ті роки спостерігався відтік населення. Подальше ж зростання міського населення у регіоні відбувалося передусім завдяки помітному міграційному притоку до міст Дніпропетровської та Запорізької областей [10, с. 36].

Якщо відокремити міста від загальної кількості міських населених пунктів, то у 1959 р. за їх густотою та абсолютною кількістю Східний регіон трохи поступався Західному регіону. Але у 2001 р. показники густоти міст обох регіонів зрівнялися, а найвища загальна кількість міст спостерігалася вже у східних областях країни (у першу чергу внаслідок віднесення частки селищ міського типу до категорії міст).

Густота міських населених пунктів не завжди прямо пов'язана із максимальними показниками абсолютної та відносної чисельності міського населення, але Східний регіон характеризується найвищими кількісними показниками як щодо міських поселень, так і щодо міських жителів. При цьому за розмірами території Східний регіон поступається Центральному і Південному та дорівнює Західному регіону. Висока концентрація міського населення обумовлена в ньому наявністю значної кількості великих міст з населенням від 500 тис. жителів, які зосереджують абсолютну більшість міських мешканців. У 1959 р. питома вага міських жителів регіону в загальній кількості постійного міського населення республіки становила аж 43,7%, але у

наступні роки цей показник трохи зменшився і в 2001 р. дорівнював 33,9%. Однак Східний регіон продовжував залишатися найбільш урбанізованим, переважна більшість його мешканців – міські жителі: з 1959 по 2001 рр. питома вага городян у загальній кількості населення регіону зросла і була найвищою в Україні.

Збільшення міського населення регіону відбувалося за рахунок мігрантів з аграрних областей України, яких приваблювали порівняно високі заробітки та забезпеченість продовольчими товарами. Не могла зупинити спланованих Держпланом переміщень населення навіть законна протидія оргнаборам з боку керівників колгоспів, які часто напередодні жнив позбавлялися робочої сили [12, арк. 1-2]. Основні потоки мігрантів тривалий час спрямовувалися на промислові підприємства Донбасу та Придніпров'я [13, арк. 122].

Високий ступінь урбанізації та індустріалізації регіону став причиною багатьох негараздів, у першу чергу, екологічних. Загальна економічна криза вплинула на зменшення обсягів промислового виробництва. Все це призвело до того, що починаючи з 1993 р. в міських поселеннях Східного регіону спостерігався міграційний відтік населення, який досяг найбільших масштабів у період з 1994 по 1999 рр.

Свої корективи у розвиток урбанізаційних процесів внесла висока концентрація промислового виробництва у Північно-Східному регіоні. І хоча показник густоти міських населених пунктів (у 2001 р. – 18 міських поселень на 10 тис. кв. км) тут менший за середній по Україні, за питомою вагою міських жителів він поступався лише Східному регіону. За період з 1959 по 2001 рр. відносна чисельність міського населення регіону збільшилася. Особливо висока концентрація міських мешканців спостерігалася у Харківській області.

Зростання міського населення у регіоні відбувалося відносно повільними темпами. Протягом досліджуваного періоду воно збільшилося у 1,6 рази. Найбільші темпи збільшення кількості мешканців міських населених пунктів тут спостерігалися з 1959 по 1970 рр., що зумовлювалося міграційним припливом сільського населення та адміністративно-територіальними перетвореннями. Зростання чисельності міського населення відбувалося при одночасному збільшенні кількості міст та селищ міського типу. У цілому з 1959 по 2001 рр. кількість міських населених пунктів у регіоні зросла. При цьому найшвидшими темпами процес містоутворення відбувався з 1959 по 1970 рр. Міста регіону мали додатне сальдо міграції (у містах Полтавської області його показник навіть був одним із найбільших в Україні). У той же час загальне сальдо міграції у Сумській та Полтавській областях було від'ємним. Збільшення абсолютної та відносної чисельності міських жителів супроводжувалося стрімким скороченням кількості мешканців сіл, падінням коефіцієнтів природного приросту (найнижчі в Україні у 1960-1970-і рр.) і зменшенням загальної кількості населення у Сумській та майже нульовим приростом в інших областях регіону.

Схожими наслідками урбанізаційних процесів характеризувались і області Центрального регіону, щоправда з деякими особливостями. Менша, ніж у

Східному та Північно-Східному регіонах, концентрація виробництва стала причиною незначної питомої ваги міських жителів, яка між тим зростала високими темпами. Збільшення чисельності міського населення супроводжувалося інтенсивним зменшенням абсолютної чисельності сільського населення. Сальдо міграції в селах регіону було від'ємним (найвищий показник у республіці), що спричинило суттєву деформацію вікової структури сільського населення. При цьому питома вага міських жителів переважної більшості областей була значно меншою за середні по регіону показники, на які впливала велика чисельність населення м. Києва. В той же час, навіть у 1989 р., більше половини жителів Вінницької та Хмельницької областей залишалися мешканцями сіл. Можливо, причиною повільного протікання урбанізаційних процесів у регіоні був значний відтік сільського населення за його межі.

Як і у Північно-Східному регіоні, міське населення Центрального регіону розміщувалося нерівномірно. Зрозуміло, що головне місце його зосередження – м. Київ, в якому за даними перепису населення 2001 р. проживало 32% міських мешканців регіону та 7,9% всього міського населення країни. Густота міських населених пунктів у Центральному регіоні в 2001 р. дорівнювала 17 поселень на 10 тис. кв. км, при цьому найменші показники мали Чернігівська, Черкаська та Кіровоградська області. Мала густота міст, яка залишилася майже незмінною з 1959 р., спостерігалася і у Житомирській області. Невисокі темпи приросту міст та відносно невелика питома вага міського населення в областях регіону була пов'язана з сільськогосподарською спрямованістю його економічної діяльності.

Висока концентрація сільського населення була притаманна й областям Західного регіону. Причиною повільного протікання урбанізаційних процесів у Західному регіоні були особливості історичного розвитку. З середини 50-х років ХХ ст., у зв'язку з розвитком промисловості, питома вага міського населення регіону почала помітно збільшуватись і у 2001 р. досягла 47,1%. Загальна чисельність мешканців міст за цей період зростає, але чисельне переважання городян над селянами спостерігалось лише у Львівській області.

В 1979-1988 рр. майже усі західні області (за винятком Львівської) мали від'ємне сальдо міграції, яке було притаманне усім регіонам за переважанням сільськогосподарським виробництвом. Від'ємне сальдо міграції формувалося за рахунок відтоку селян, які вирушали в індустріальні регіони республіки, але природний приріст населення в регіоні (який був найвищим в УРСР) аж до початку 1990-х рр. компенсував міграційні втрати. Крім того, дані досліджень свідчать про те, що схильність населення до сезонних міграцій також протидіяла зменшенню чисельності населення регіону [2, с. 20]. Таким чином, тенденції історичного розвитку, відсутність великих міст, індустріальних центрів, а також особливості міграційних процесів стали причиною порівняно невисокого ступеня урбанізації регіону.

Принципові відмінності мав процес урбанізації і у Південному регіоні, який у 1959 р. характеризувався найменшою у республіці густотою

міських населених пунктів (9 поселень на 10 тис. кв. км). Однак, завдяки організованому переселенню робочої сили, що спричинило найвищі в Україні темпи росту міст та міського населення, ситуація у Південному регіоні змінилася. На момент проведення перепису населення 2001 р. густота міських населених пунктів регіону зросла у порівнянні з 1959 р. майже удвічі і склала 17 поселень на 10 тис. кв. км, а питома вага міського населення збільшилася з 48,2 до 65,2%. При цьому 77,7% міського населення регіону проживали у Кримській та Одеській областях, що свідчить про територіальну нерівномірність протікання урбанізаційних процесів. Найшвидшими темпами у Південному регіоні кількісно зростали дрібні міські поселення з чисельністю жителів до 3 тис. осіб (внаслідок будівництва курортних селищ у Кримській та Одеській областях), а також середні міста, в яких проживало від 50 до 100 тис. осіб (відповідно до загальноукраїнських тенденцій).

Необхідно визначити основні чинники, які створювали унікальну (за умов швидких темпів урбанізації у республіці) ситуацію щодо сільської людності Криму. Ще з кінця 1950-х рр. кількість сільських жителів тут поповнювалася за рахунок оргнаборів з інших областей республіки. Рада Міністрів СРСР постановою від 13 березня 1959 р. встановила для сімей, що переселялися у плановому порядку на добровільних началах у колгоспи і радгоспи, розміри одноразової державної грошової допомоги та кредитів на будівництво будинків з частковим покриттям цих коштів за рахунок державного бюджету [12, арк. 59]. До цього додавалися й інші пільги. Слід підкреслити, що розміри грошової допомоги для переселенців у Кримську, Миколаївську та Херсонську області були найбільшими [12, арк. 65]. При цьому міграційний притік у колгоспи та радгоспи регіону був настільки значним [12, арк. 149], що місцева влада просила перенести терміни чергових переселень у зв'язку з неможливістю забезпечити своєчасне будівництво помешкань для переселенців [12, арк. 149].

Не припинялися організовані переміщення робочої сили республіки до областей Південного регіону і в 1970-80-і рр. [13, арк. 70]. У цей період Радою Міністрів УРСР неодноразово приймалися рішення з питань організації, здійснення і контролю за умовами переселень тисяч сімей не лише за межі республіки, а й між її областями. Пospрияти негайному вирішенню багатьох проблем, пов'язаних з переїздами покликано було створення за наказом 1980 р. обласних бюро з працевлаштування населення [13, арк. 72]. Слід додати, що якщо на Херсонщині переміщення здебільшого відбувалися у межах області внаслідок укрупнення сіл, то у кримські села населення прибувало безпосередньо з інших регіонів УРСР [14, арк. 166].

Період з 1989 по 2001 рр. відзначився зменшенням темпів зростання сільського населення у Кримській області (з 1991 р. - АР Крим). Втім, вона залишалася однією з трьох областей республіки, де чисельність сільських мешканців збільшилася (за цим показником Крим поступався лише Закарпатській області). Позитивно на таку ситуацію впливала і репатріація кримських татар, значною

мірою сільських жителів. Отже, специфіка урбанізаційного розвитку Південного регіону була майже повністю зумовлена особливостями географічного розташування та тенденціями міграційних зрушень.

Таким чином, урбанізаційні процеси в Україні протягом 1959–2001 рр. впливали на динаміку змін у чисельності і демографічній структурі населення як на загальноукраїнському, так і на регіональному рівнях. По суті перші проблеми, які виникли у демографічному розвитку суспільства були пов'язані з масовими міграціями молодого працездатного сільського населення до міст. У той же час в окремих регіонах УРСР ситуацію помітно коригували організовані міжобласні переміщення робочої сили.

Список використаних джерел

1. Вишневский А.Г., Стешенко В.С. К вопросу о прогнозировании миграции // Демографические тетради. Вип. 1. К., 1969. С. 69-85.
2. Загробська А.Ф. Організовані переселення в системі міграцій населення УРСР. К.: Наукова думка, 1974. 112 с.
3. Загробская А.Ф. Миграция, воспроизводство и уровень образования населения. К.: Наукова думка, 1982. 178 с.
4. Леонтьева Г.Г. Села Північного Сходу України. Суми: Слобожанщина, 1998. 198 с.
5. Народне господарство Української РСР в 1990 році. Статистичний щорічник. К.: Техніка, 1991. 496 с.
6. Оникиенко В.В., Поповкин В.А. Комплексное исследование миграционных процессов. Анализ миграций населения УССР. М.: Статистика, 1973. 159 с.
7. Піскун О., Прибиткова І., Волович В. Міграційна ситуація в Україні // Політична думка. 1996. № 3-4. С. 45-74.
8. Пітюренко Ю.І. Розвиток міст і міське розселення в Українській РСР (Особливості розвитку і розміщення, типологія, територіальні системи і перспективи). К.: Наукова думка, 1972. 187 с.
9. Статеві-віковий склад населення України. (За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року) / За ред. О.Г. Осауленка. Відповідальні за випуск Н.С. Власенко, Л.М. Стельмах. К.: Державний комітет статистики України, 2003. 402 с.
10. Хомра А.У. Миграция населения Украины в 1959-1989 гг.: основные закономерности развития // Миграция и урбанизация населения (на материалах Украины и Польши. Отв. ред. А.У. Хомра, П. Эберхардт. К.: Наукова думка, 1991. С. 33-37.
11. Центральний державний архів вищих органів влади і управління, м. Київ (далі ЦДАВОВУ). Ф. 4626. Оп. 3, Т.3. (1977-1989 рр.). Справа 1510. 44 арк.
12. ЦДАВОВУ, Ф. 2. Оп. 9. Спр. 6561. 104 арк.
13. ЦДАВОВУ. Ф. 4626. Оп. 3, Т.3. (1977-1989 рр.). Справа 1053. 167 арк.
14. ЦДАВОВУ. Ф. 4626. Оп. 3, Т.3. (1977-1989 рр.). Справа 1027. 145 арк.

Colloquium-journal №8(60), 2020

Część 3

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>